

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej
Instytut Filologii Polskiej
Katedra Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego
dr hab. Małgorzata Pamuła-Behrens, prof. UP

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Mikulskiej

„Chińscy uczniowie polskim systemie edukacji - od podstawowych umiejętności komunikacyjnych do edukacyjnej sprawności językowej”

Jakość przyjęcia do szkoły, nauka języka kraju osiedlenia, integracja językowa i kulturowa uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji jest ważnym czynnikiem w całym procesie adaptacji i integracji w nowym miejscu, a znajomość języka kraju osiedlenia jest jednym z najważniejszych czynników skutecznej integracji. Konieczne jest udzielenie pomocy tym osobom, trafiającym do polskiej szkoły, aby nie wypadli oni z systemu i mieli możliwość osiągnięcia sukcesu edukacyjnego mimo barier językowych, kulturowych i edukacyjnych. Dobra edukacja osób z doświadczeniem migracji wspiera procesy integracyjne.

Aktualnie w sytuacji kryzysu wojennego i nagłego wzrostu liczby uczniów i uczennic z doświadczeniem uchodźstwa w polskich szkołach zwiększa się także zapotrzebowanie społeczne na badania glottodydaktyczne i ich wdrożenia. Jednak także i przed wojną obserwowany był wzrost zainteresowania tą problematyką badawczą i badań przybywało. Problematyką nauczania uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji w Polsce zajęli się glottodydaktycy i psychologowie z wielu ośrodków akademickich między innymi Joanna

Durlik, Przemysław Gębał, Ewa Haman, Beata Jędryka, Urszula Majcher-Legawiec, Bernadetta Nieporek-Szamburska, Małgorzata Pamuła-Behrens, Anna Seretny, Agata Szybura, Marta Szymańska, Barbara Kyrc, Halina Grzymała-Moszczyńska, Zofia Wodniecka-Chlipalska. Powstały interesujące i ważne prace dotyczące akwizycji, procesów uczenia się języka polskiego jako drugiego i obcego, języka polskiego jako języka edukacji szkolnej, uczenia różnych grup uczących się, motywacji, a także przygotowania nauczycieli o pracy z tymi uczniami i uczennicami. Przedstawiona przez Panią mgr Annę Mikulską dysertacja jest kolejną pracą dotyczącą tego nowego w Polsce tematu badawczego - nauczania języka polskiego jako drugiego w kontekście szkolnym.

Doktorantka w swojej pracy łączy z dużym powodzeniem swoje doświadczenia praktyka z dużą wiedzą glottodydaktyczną oraz wiedzą z zakresu metodologii badań glottodydaktycznych. Wykazuje się też dobrymi umiejętnościami badawczymi. Rozważając problematykę nauczania polszczyzny osób z doświadczeniem migracji pochodzących z Chin i chodzących do polskiej szkoły dołącza ona do wąskiej grupy glottodydaktyków, zajmujących się nauczaniem i uczeniem języka polskiego jako języka drugiego w kontekście edukacyjnym. Pogłębiona refleksja Doktorantki wzbogaca dotychczasowe badania glottodydaktyczne.

Rozprawa doktorska mgr Anny Mikulskiej jest obszerna. Liczy 355 stron i składa się ze wstępu, trzech części utworzonych z dziesięciu rozdziałów, zakończenia zawierającego wnioski końcowe, bibliografii oraz spisów tabel, wykresów i załączników oraz aneksu. Pięć pierwszych rozdziałów, mających 131 stron i tworzących część pierwszą i drugą dysertacji ma charakter teoretyczny. Pani mgr Mikulska przedstawia w nich podstawy teoretyczne badań własnych. Kolejna, trzecia część pracy, licząca 149 stron, jest częścią badawczą i jest zbudowana z pięciu rozdziałów. Zawiera ona opis zrealizowanego projektu badawczego oraz prezentująca wyniki badań oraz wnioski badaczki. Wybór tematyki kolejnych rozdziałów jest starannie dobrany do tematu pracy. Na kolejnych 56 stronach znajduje się obszerna bibliografia, spis tabel oraz aneks w którym Autorka dysertacji umieściła listę wybranych aktów prawnych, testy, plany pracy oraz wywiady.

Część pierwsza pracy Autorka zatytułowała „W nowym kraju”. Traktuje w nim o społeczności chińskiej w Polsce, o uregulowaniach w polskim systemie prawnym dotyczących edukacji dzieci z doświadczeniem migracji. Porusza w nim problematykę związaną z migracjami Chińczyków do Polski. Sytuuje ją w perspektywie historycznej, analizując wybrane

zagadnienia i skupiając się na aspektach językowych, ale też kulturowych migracji. W drugim rozdziale omówione zostały zagadnienia organizacyjno-prawne związane z edukacją osób z doświadczeniem migracji, polityka językowa związana z przyjmowaniem uczniów i uczennic cudzoziemskich do polskiej szkoły oraz krótko omówione wybrane ścieżki kształcenia oraz programy nauczania języka polskiego jako drugiego w oddziałach przygotowawczych. Trzeci rozdział należy do kolejnej, **drugiej części pracy** opatrzonym tytułem „W świecie nowego języka”. Pani mgr Mikulska traktuje w nim o zagadnieniach związanych z poznawaniem nowego języka, koncepcjach teoretycznych języka edukacji szkolnej oraz rozważa zagadnienia związane z nauczaniem języka edukacji szkolnej. W rozdziale trzecim przedstawia literaturę przedmiotu z zakresu procesów akwizycji i uczenia się języków obcych i drugich. Rozdział czwarty zawiera różne koncepcje teoretyczne związane z konceptem języka edukacji szkolnej, omówienie czym jest język edukacji oraz prezentuje wybór polskich badań dotyczących tego zagadnienia. Rozdział piąty zamyka część teoretyczną dysertacji. Znajdziemy w nim refleksję i badania dotyczące nauczania języka edukacji szkolnej. **Trzecia część pracy** „Od polszczyzny komunikacyjnej do edukacyjnej- obraz grupy badawczej i jej osiągnięć”, będąca częścią metodologiczną ma pięć rozdziałów. Pani mgr Mikulska opisuje w niej wykonane badania własne oraz prezentuje ich wyniki oraz wnioski. Rozdział szósty traktuje o chińskich uczniach w polskiej szkole i przedstawia wybrane zagadnienia związane z adaptacją i integracją tych uczniów w polskiej szkole. Rozdział siódmy zatytułowany „Metodologia badań” zawiera opis przedmiotu badań opis grupy badawczej i przebiegu badania oraz prezentuje narzędzia i techniki badawcze. Zawiera także opis badania w działaniu. Kolejne trzy rozdziały to analiza materiału badawczego. Autorka dysertacji w ósmym rozdziale analizuje polszczyznę komunikacyjną uczniów a w kolejnym dziewiątym poddaje analizie dane dotyczące polszczyzny edukacyjnej badanych. Rozdział dziesiąty to prezentacja i analiza studiów przypadku. Część badawcza kończą wnioski z badań. Kompozycja pracy jest poprawna, kolejne rozdziały logicznie dobrane i spójne pozwalające na sprawne śledzenie wywodu.

Poniżej przedstawię szczegółową analizę kolejnych rozdziałów dysertacji.

Rozdział pierwszy, zatytułowany „Społeczność Chińska w Polsce – zarys problematyki”, to rozdział opisujący migrację Chińczyków do Polski, organizacje chińskie w Polsce, a także kulturowe aspekty, które są znaczące dla wybranego przez Panią mgr Mikulską tematu badań. Autorka dysertacji podkreśla, że ma on znaczenie wprowadzające, pozwalające na lepszy wgląd w kontekst prowadzonego badania. Pokazanie historii migracji Chińczyków do Polski, wskazanie powodów migracji oraz opis różnic kulturowych, które mogą być znaczące w procesie integracji i adaptacji pozwala czytelnikowi lepiej usytuować te ruchy migracyjne w historii migracji do Polski, lepiej zrozumieć problemy jakie mogą wystąpić w procesach integracji i adaptacji najmłodszych członków społeczności chińskiej w polskiej edukacji. Autorka odwołuje się w tym rozdziale do wielu dokumentów, wydarzeń społecznych i politycznych oraz nakreśla znaczących aktorów społeczności chińskiej. Szczególnie podkreśla zaangażowanie starej emigracji w procesy integracyjne, ale także podejmowane przez grupy chińskiej różne działania podtrzymujące tradycje i budujące chińską tożsamość. Pani mgr Mikulska podejmuje także próbę opisu życia społecznego, zawodowego oraz naukowego osiedlonych w Polsce Chińczyków, analizuje wybrane wzorce kulturowe. Czytający te podrozdziały zostaje jednak z pewnym niedosytem. Wynika on z nadmiernej generalizacji jaka stosuje w swoim tekście Autorka, która z jednej strony jest uprawniona, bo praca nie jest socjologiczna lecz glottodydaktyczna, lecz przy dużych uogólnieniach i uproszczeniach łatwo o stereotypowe myślowe pułapki. Myślę, że pogłębienia i bardziej krytycznej refleksji wymagałaby dyskusja wokół tematu na przykład chińskiej szkoły. Mniej pobieżny pogląd pozwoliłby czytelnikom zobaczyć różnice, ale też i podobieństwa w obydwu systemach edukacji. W dalszej części pracy ten temat jest podjęty ale tutaj można byłoby dokonać porównania obydwu systemów. Warto byłoby je pokazać w perspektywie społecznych problemów jakimi są na przykład bulimia korepetycji w chiński systemie kształcenia -w 2017 roku 93% uczniów i uczennic korzystało z korepetycji, ale także pokazanie że problem ten obserwowany jest w polskim systemie. Polski rynek korepetycji się powiększa i w 2020 roku co trzecie polskie dziecko korzystało z usług korepetytora. Bardziej pogłębiona analiza kulturowa korzystnie wpłynęłaby na prezentowane treści. Myślę także, że skorzystanie z większej ilości źródeł, a nie tylko odwoływanie się do publikacji ważnej skądinąd publikacji Wardęgi z 2016 roku byłoby także korzystne dla niniejszego rozdziału pracy.

W rozdziale drugim „Polski system edukacji a uczniowie z doświadczeniem migracji”

znalazło się miejsce na zaprezentowanie miejsca uczniów z doświadczeniem migracji w polskim systemie szkolnym oraz opisanie rozwiązań organizacyjno-prawnych dotyczących edukacji uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji. Pani mgr Anna Mikulska przedstawiła dane statystyczne dotyczące liczby uczniów niebędących polskimi obywatelami w polskich szkołach, pokazała dane wskazujące na systematycznie rosnącą ich liczbę, chociaż oczywiście w obliczu aktualnych danych związanych z migracją przymusową z Ukrainy liczby te nie wydają się zbyt duże. Autorka dysertacji odwołuje się w tekście do konwencji oświatowych, europejskich oraz polskich regulacji prawnych jednak wybór zaprezentowanych dokumentów europejskich jest mocno ograniczony. Czytelnik znajduje w nim omówienia treści najważniejszych dokumentów polskiego Prawa Oświatowego i innych rozporządzeń regulujących edukację dzieci, które miały doświadczenie edukacji w innym systemie niż polski treści. Wszystkie dokumenty zostały w pracy wyczerpująco omówione. Europejskie dokumenty jednak zostały zaprezentowane w sposób bardzo ograniczony. Autorka przedstawiła tylko dwa dokumenty rekomendujące rozwiązania organizacyjno-prawne edukacji uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji. W mojej opinii zabrakło wielu ważnych dokumentów prezentujących i analizujących zagadnienia migracji dzieci oraz dokumentów z rekomendacjami i dobrymi praktykami jak choćby dokumentu z 1977 roku *Council Directive 77/486/EEC on the education of the children of migrant workers*, w którym po raz pierwszy podkreślono wagę uczenia dzieci z doświadczeniem migracji języka kraju osiedlenia, zwrócono uwagę na znaczenie edukacji jako podstawowego zasobu ekonomicznego. Możemy w tym dokumencie także dostrzec, że edukacja dzieci z doświadczeniem migracji jest postrzegana jako część ochrony praw człowieka i praw dziecka. Brakuje także wielu rekomendacji europejskich dotyczących uczniów i uczennic z doświadczeniem migracji. Zaprezentowanie europejskich uregulowań i rekomendacji pozwoliłoby Czytelnikowi na lepsze usytuowanie polskich rozwiązań edukacyjnych.

Pani mgr Mikulska sprawnie porusza się w polskich przepisach i rozporządzeniach. Zdecydowanie lepiej sobie poradziła z prezentacją polskich dokumentów prawnych dotyczących prawno-organizacyjnych aspektów edukacji dzieci z doświadczeniem migracji niż w dokumentami europejskimi traktującymi o tym zagadnieniu. Wyczerpująco je omówiła. Szkoda, że zabrakło w nim omówienia raportu NIK na temat działania tego systemu i

wskazującego jego słabości. Mam także uwagę, na temat opinii Autorki dysertacji, że w regulacjach prawnych „zadbano także o to, aby [dzieci] mogły podtrzymywać znajomość swojego kraju i pielęgnować ojczystą kulturę”. Prawodawca mówi o tym że dzieci mogą uczyć się swojego języka w szkole i szkoła powinna udostępnić miejsce na zrealizowanie tego działania. W rzeczywistości prawodawca nie dba o język pierwszy dzieci, bo za zaproponowanym rozwiązaniem nie idzie żadne wsparcie finansowe. W rezultacie postawiając rozwiązanie tego problemu rodzicom dzieci z doświadczeniem migracji, organizacjom pozarządowym czy stowarzyszeniom. Według mnie to zdecydowanie za mało. Brak w dokumentach także odwołania do braku uregulowań dotyczących rozwijania kompetencji interkulturowych, tak ważnych w procesie migracji i w procesach metysażu kulturowego jakie odbywają się pomiędzy osobami przyjmującymi i przybywającymi.

Autorka dysertacji kończy rozdział refleksją, że „środowisko szkolne powoli staje się coraz mniej bezradne wobec obcości dzieci z doświadczeniem migracji”. Z pewnością działania jakie obserwuje i podejmuje Doktorantka mogą sprawiać, że w niektórych miejscach tak jest, jednak raport NIK z 2019 roku nie potwierdza tej optymistycznej opinii. Brak jest uregulowań przede wszystkim systemowych a wsparcie oparte na dobrej woli dyrekcji i nauczycieli jest niewystarczające.

Rozdział trzeci „Poznawanie języka” otwiera wstęp, a następnie rozdział prezentujący definicje języka pierwszego, drugiego, obcego, odziedziczonego. To dobry, porządkujący rozdział. Niestety wkraść się do niego błąd, który jak przypuszczam wynika z nieprecyzyjnego zredagowania zdania, a nie z nieznamomości literatury przedmiotu. Pani mgr Mikulska cytuje Cumminsa i stwierdza, że „Na opanowanie J2 w stopniu porównywalnym do ich rówieśników, rodzimych użytkowników uczniowie potrzebują czasu. Proces ten przebiega szybciej lub wolniej w zależności od indywidualnych zdolności językowych i środowiska społecznego, przeciętnie jednak trwa około 2 lat”. W tekście z 2008 roku Cummins wyraźnie podkreśla że dziecko z doświadczeniem migracji potrzebuje około dwóch lat na opanowanie języka do codziennej komunikacji w stopniu zbliżonym do rodzimego użytkownika języka i nie dotyczy to ogólnej znajomości języka, bo rodzimy użytkownik języka chodzi do szkoły i dysponuje także tym szkolnym zasobem językowym „Conversational aspects of proficiency reached peer-appropriate levels usually within about two years of exposure to English but a period of 5-7 years was required, on average, for immigrant students to approach grade norms in academic

aspects of English (e.g. vocabulary knowledge).” W kolejnych podrozdziałach Pani mgr Mikulska prezentuje przegląd badań na temat nabywania języka pierwszego i drugiego. Rzetelnie przedstawia aktualną i dobrze dobraną literaturę, sprawnie korzysta ze źródeł chociaż w podrozdziale na temat nabywania języka pierwszego wzbogacające byłyby odwołania do prac i badań międzynarodowych badaczy np. prac Saville-Troike, Wygotskiego czy Brunera. W kolejnym podrozdziale zostały omówione koncepcje nabywania języka drugiego i tutaj także widziałabym poszerzenie prezentacji o badania, prowadzone przez Patricję Kuhl czy Judith Kroll, które wniosły znaczący wkład do badań nad przyswajaniem i uczeniem się języka drugiego. W tym podrozdziale omówione także zostało bardzo fragmentarycznie zagadnienie tożsamości motywacji – i znowu ponieważ Autorka o tym tylko nadmienia i poświęca tym zagadnieniom tylko kilka zdań, to zaprezentowane koncepcje są mocno uproszczone. W dysertacji doktorskiej wymagałyby jednak większej precyzji. Szkoda, bo tożsamość i motywacja w procesie uczenia się J2 to ważne czynniki interferujące w procesie uczenia się języka drugiego. Kolejny podrozdział dotyczy procesów związanych z uczeniem się języka obcego – Pani mgr Mikulska przedstawia zwięźle wybrane badania z tego zakresu. Czwarty podrozdział to omówienie czynników wpływających na opanowanie języka drugiego. To solidny podrozdział prezentujący rzetelnie i wyczerpująco przede wszystkim polską literaturę przedmiotu, którą doceniam, lecz poszerzenie perspektywy i omówienie problematyki w kontekście nabywania języka drugiego w sytuacji migracji czy uchodźstwa byłoby z pożytkiem dla tej części pracy. Badania z tego zakresu zaprezentowane zostały na przykład w artykule „Rola motywacji w procesie uczenia się języka przez uczniów z doświadczeniem migracji - Metoda JES-PL” (Pamuła-Behrens, Morena, 2019). Te uwagi jednak, co podkreślam, nie wpływają na moją pozytywną ocenę tej części pracy.

Rozdział czwarty i piąty są kluczowe dla teoretycznej części niniejszej pracy. **W rozdziale czwartym „Język szkolnej edukacji w teorii”** Autorka pracy sprawnie, korzystając ze źródeł, przedstawia wiele ciekawych informacji dotyczących nauczania języka edukacji szkolnej. Pani mgr Mikulska rozpoczyna rozważania od koncepcji Cummins’a, koncepcji BICS i CALP i początkach badań nad językiem szkolnej edukacji a kończy na prezentacji stanu prac badawczych nad zagadnieniami związanymi z nauczaniem języka szkolnego w Polsce. Zaprezentowana analiza pokazuje, że Pani Mikulska bardzo dobrze orientuje się w badaniach z tego zakresu, sprawnie porusza się w prezentowanych teoriach, przedstawia je oraz

przedstawia także krytyczne opinie opublikowane na ten temat. Omawia także specyfikę języka edukacji szkolnej, wymiary języka edukacyjnego, oraz rozważa różnice pomiędzy językiem codziennej edukacji a językiem szkolnym. Kolejne części tego podrozdziału prezentują badania oraz refleksję na temat języka edukacji szkolnej w perspektywie funkcjonalnej, a także badania dotyczące wymagań jakie stawia przed uczącymi się JES. Rozdział kończy bardzo dobrze opracowany podrozdział prezentujący polskie badania w zakresie JES. Autorka cytuje najważniejsze badaczki i badaczy i ciekawie zestawia realizowane przez nie/nich badania. Ten rozdział razem z następnym jest zdecydowanie najlepszym fragmentem teoretycznej części dysertacji. Przedstawione w nim informacje bardzo rzetelnie pokazują aktualny stan wiedzy na języka edukacji szkolnej i jego uczenia oraz nauczania.

W rozdziale piątym „**Język szkolnej edukacji w praktyce**” Pani mgr Anna Mikulska przedstawia specyfikę rejestrów JSE na przykładzie języka angielskiego, ze względu na brak takich opracowań w języku polskim. Dzięki temu czytelnik może transferować wybrane zagadnienia i porównywać je do polszczyzny. Autorka omawia zagadnienia związane z uczeniem i nauczaniem języka szkolnej edukacji na przedmiotach ścisłych, na lekcjach J1, na historii, geografii i wiedzy o społeczeństwie. W rozdziale ty znajduje się także wiele przykładów tekstów w języku polskim podaje wiele przykładów. Literatura przedmiotu jest wyczerpująca i zgromadzone przykłady bardzo dobrze pokazują cytowane w poprzednim teorii w praktyce. Korzystne dla niniejszego rozdziału byłoby odwołanie do publikacji Beacco J-C. et al. (2015). „Guide pour le développement et la mise en œuvre de curriculums pour une éducation plurilingue et interculturelle”, Council of Europe oraz Conseil de l'Europe, 2018, „Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment Companion volume with new descriptors”. Ta perspektywa, zażywszy, że praca dotyczy języka szkolnej edukacji z pewnością wzbogaciłaby refleksję na temat jego nauczania i uczenia. Rozdział kończy krótkie podsumowanie, w którym Autorka dysertacji podkreśla jak ważny jest proces uczenia języka szkolnej edukacji, podkreślając, że mimo różnic w dydaktyce nauczania różnych przedmiotów możemy także znaleźć części wspólne, mające charakter uniwersalny. Wskazuje także na kluczową rolę nauczycieli w uczeniu się języka zarówno do codziennej komunikacji jak i języka szkolnej edukacji w kraju osiedlenia.

Kolejne części pracy prezentują **badania własne** wykonane przez Doktorantkę. Tę część pracy została zatytułowała „Od polszczyzny komunikacyjnej do edukacyjnej – obraz

grupy badawczej i jej osiągnięć”. **W rozdziale szóstym** „Chińscy uczniowie w polskiej szkole” zaprezentowana została problematyka badawcza pracy. Autorka dysertacji omówiła definicje akulturacji, korzystając z definicji z psychologii interkulturowej oraz za Lipińską zaprezentowała czym jest zjawisko szoku kulturowego. W kolejnym podrozdziale niezwykle starannie przedstawiła problemy językowe na jakie napotykają uczniowie i uczennice chińskiego pochodzenia uczący się języka polskiego jako obcego i drugiego, w wyczerpujący sposób omówiła także problemy bariery kulturowej oraz bariery przyzwyczajzeń edukacyjnych. Ten fragment pracy uważam za bardzo cenny dla uczących języka polskiego w tego grupie uczniów, bo świadomość tego jak funkcjonuje język pierwszy uczących, jakie problemy mogą pojawić się w spotkaniu z kulturą kraju osiedlenia i innym systemem edukacyjnym jest niezwykle pomocny w procesie uczenia się języka kraju osiedlenia (por. między innymi prace Catherine Snow czy Nathalie Auger wraz z zespołem LIDILEM). Gdyby praca lub jej fragmenty były do publikacji warto byłoby rozważyć dodanie przejrzystego graficzne zestawienia problemów – w takiej formie byłoby bardziej dostępne dla czytelników i czytelniczek. W podsumowaniu Pani mgr Mikulska wskazuje, że nadal mamy mało informacji na temat edukacji Chińczyków, brak jest opisów podstaw programowych czy programów, co z pewnością utrudnia ocenę kompetencji szkolnych szczególnie gdy osoby z doświadczeniem migracji dołączają do polskiego systemu w starszych klasach. Autorka pracy umieściła w tym miejscu także informacje na temat szkoły w której przeprowadzone były badania - zrezygnowałabym jednak w tym rozdziale z opinii i sugerowałabym przeniesienie jej do opisu badania na stronie 149.

W rozdziale siódmym „Od języka codziennej komunikacji do języka szkolnej edukacji. Metodologia badań” Autorka dysertacji przedstawiła dobrze zbudowane pytania badawcze. Zabrakło mi w tym rozdziale informacji na temat wybranej metodologii badań i uzasadnienia wyboru metody jakościowej. W tej części pracy widziałabym także omówienie wybranej metody badań wielokrotnego studium przypadku. W mojej ocenie to jedna ze słabszych części niniejszej pracy. W tekście znajduje się także opis przeprowadzonego dwuetapowego badania oraz opis badanej grupy. Opis jest dobrze przygotowany i wyczerpujący. W niniejszym rozdziale znalazły się także opisy technik oraz bardzo umiejętnie zredagowane opisy narzędzi badawczych. Przedstawiając wybór metodologii Autorka opiera się na dwóch pracach z zakresu metodologii badań glottodydaktycznych i pedagogicznych – pracy Wilczyńskiej i

Michońskiej Stadnik oraz pozycji Pilcha i Baumana. Myślę, że z korzyścią dla rozdziału byłoby więcej odniesień do literatury dotyczącej metodologii badań. Wpłynęłoby to na pełniejsze uzasadnienie metodologiczne podejmowanych wyborów. Szósty podrozdział niniejszej części pracy prezentuje także projekt zajęć z języka polskiego jako języka edukacji szkolnej i jest to opis badania w działaniu. Z zainteresowaniem przeczytałam go – pokazuje jak Pani mgr Mikulska sprawnie łączy pracę praktyka z pracą badawczą. Mimo kilku niedoskonałości mogę stwierdzić, że Pani mgr Mikulska zna zasady prowadzenia badań glottodydaktycznych, poprawnie odwołuje się do podstaw teoretycznych oraz pokazuje, że potrafi zaaplikować tę wiedzę w badaniach własnych.

Kolejne trzy rozdziały: **rozdział VIII** „Analiza materiału badawczego - polszczyzna komunikacyjna uczniów”, **rozdział IX** „Analiza materiału badawczego – polszczyzna edukacyjna uczniów” oraz **rozdział X** „Sylwetki Chińskich uczniów. Studia przypadków” omówię razem, bo w mojej opinii powinny one stanowić jeden rozdział prezentujący wszystkie zebrane dane i ich analizę, odnosząc się do postawionych pytań badawczych. Autorka pracy zebrała niezwykle bogaty i ciekawy materiał badawczy. Nie znam innej pracy, która byłaby oparta na tak bogatych danych. W niniejszych 3 rozdziałach Pani mgr Mikulska przedstawia to co pozyskała jednak nie dysponując narzędziem ułatwiającym analizę danych jakościowych, analizy ma kłopot z ich zebraniem i uporządkowaniem. Podsumowania są próbą takiego komentarza. Mając takie fantastyczne dane można byłoby znacznie więcej wyciągnąć wniosków gdyby zastosować lepszą metodologię badań i skorzystać z narzędzia do analizy danych jak np. Atlas.ti czy inne. Jednak i w tym przypadku moje krytyczne uwagi nie wpływają na pozytywną opinię na temat jakości pracy i jej istotności dla badań glottodydaktycznych.

Ostatnia część dysertacji to **wnioski z badań**. To w tej części Pani Mikulska odpowiedziała na postawione pytania badawcze. Sformułowane przez Panią mgr Annę Mikulską wnioski wskazują, że badane chińskie dzieci, po roku pracy w polskiej szkole z udzielonym im wsparciem na dodatkowych zajęciach języka polskiego osiągnęły poziom A2.1. Autorka zauważyła, że im starsze dzieci tym wolniejsze tempo przyswajania nowego języka – co potwierdzają także inne badania prowadzone w innych językach. Przed Panią Mikulską nikt inny w Polsce nie przeprowadził takich badań, dlatego uważam je za pionierskie. Autorka wskazuje także na fakt, że dzieci niełatwo adaptują się w nowej szkole, borykając się z różnymi problemami integracyjnymi i adaptacyjnymi. To także pokazuje, że jest mitem szybka i łatwa

adaptacja dzieci w nowym środowisku. Badanie pokazało także, że praca w oddziale przygotowawczym może pozytywnie wpływać na procesy adaptacyjne i integracyjne, łagodzić to niełatwe przejście z jednego do drugiego systemu. Szczególnie to ważne w dzisiejszym czasie, gdy nie wszędzie otwierane są oddziały przygotowawcze. Często wynika to z niezrozumienia potrzeb dzieci, ale także z nieuzasadnionego strachu przed marginalizacją. Dla wielu decydentów i osób wpływających na kształt przyjmowania dzieci z doświadczeniem migracji ważne są koncepcje inkluzji i zupełnie zapominając o tym, że w rzeczywistości dziecko potrzebuje czasu adaptacji, bezpieczeństwa, czasu na poznanie podstaw nowego języka i ten czas może zyskać właśnie w oddziale przygotowawczym. Autorka pracy podkreśla także jak ważną rolę w tych procesach mają osoby towarzyszące dzieciom: asystenci kulturowi i psychologowie interkulturowy. Pani mgr Anna Mikulska na końcu pracy podkreśla, że brak jest systemowych rozwiązań, standardów nauczania dla tych grup uczniów i uczennic, którzy mają doświadczenie migracji. Dopóki ich nie będzie nauczyciele pozostawieni są sami sobie i mogą opierać się na dobrej woli, intuicji, życzliwości, na swoich kompetencjach zawodowych, które nie zawsze współgrają z potrzebami dzieci rozpoczynających naukę nowego języka i rozpoczynających naukę w nowym systemie szkolnym. Myślę że dobrym uzupełnieniem tego fragmentu pracy byłoby wskazanie dalszych badań, które mogłyby wzbogacić lub poszerzyć przedstawione w dysertacji badanie.

Zalety dysertacji Pani mgr Anny Mikulskiej, zarówno w części teoretycznej jak i praktycznej to:

1. Dobra znajomość problematyki dotyczącej migracji osób pochodzenia do Polski.
2. Kompetentne i wyczerpujące przedstawienie badań dotyczących problematyki metodyki nauczania języka drugiego oraz języka edukacji szkolnej w kontekście migracji.
3. Dobra znajomość literatury przedmiotu w zakresie nauczania języka edukacji szkolnej i umiejętność ich zaprezentowania.
4. Właściwy dobór i dobra znajomość literatury przedmiotu.
5. Poprawne zbudowanie projektu badawczego oraz zaprezentowanie danych.
6. Zebranie bogatych danych dotyczących nauki polszczyzny przez uczniów i uczennice nowo przybyłe do polskiego systemu edukacji.

7. Poprawne sformułowanie wniosków.
8. Bogata, dobrze dobrana bibliografia.

Chciałabym zwrócić uwagę na drobne braki występujące w pracy

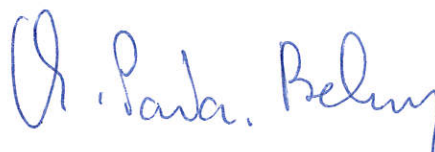
1. Niektóre fragmenty pracy wymagałyby doprecyzowania i poszerzenia (szczegóły omówiłam powyżej).
2. Część metodologiczna dotycząca wyboru metodologii mogłaby być bardziej rozwinięta – pomogłoby to w lepszym skonstruowaniu analizy danych.
3. Z korzyścią dla pracy byłoby, aby analiza danych była bardziej pogłębiona i uporządkowana.
4. Należałoby rozważyć wykorzystanie programu do analizy danych jakościowych – to wsparłoby Autorkę badań i pomogło w pogłębieniu refleksji.

Wszystkie wskazane przeze mnie słabości recenzowanego tekstu nie wpływają na moją jednoznacznie pozytywną ocenę tej pracy. Praca Pani mgr Mikulskiej jest bardzo solidnie osadzona w literaturze przedmiotu, a zakres wykorzystanej literatury przedmiotu jest bardzo szeroki. Wykorzystane źródła są dobrze dobrane. Autorka właściwie dokumentuje i ilustruje swój wywód. Zapis bibliograficzny w spisie końcowym i w tekście rozprawy jest poprawny i nie budzi zastrzeżeń. Dysertacja zredagowana jest z poszanowaniem zasad dyskursu naukowego. Wywód jest logiczny, zasadny, starannie uargumentowany, a tekst zaprezentowany w sposób nie budzący zastrzeżeń. Rozprawa doktorska mgr Anny Mikulskiej jest oryginalna, nowatorska, zebrany materiał bogaty i pionierski. Praca ta jest bardzo potrzebna w kontekście aktualnej sytuacji w edukacji polskiej do której trafiło w ostatnich miesiącach bardzo dużo dzieci z doświadczeniem migracji i uchodźstwa. Podjęta przez Doktorantkę problematyka badawcza i sformułowanie wnioski pozwalają jej z pełnym powodzeniem na kontynuowanie badań w obszarze glottodydaktyki polonistycznej

Konkluzja

Podsumowując, wysoko oceniam poziom merytoryczny rozprawy mgr Anny Mikulskiej, dociekliwość, otwartość i skrupulatność Autorki, ale także na ogromne zaangażowanie w prowadzone badania.

Podsumowując ocenę pracy doktorskiej przedstawionej przez Panią Annę Mikulską stwierdzam, że dysertacja spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. W związku z tym wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

dr hab. prof. UP Małgorzata Pamuła-Behrens